

Fogarassy Miklós

A rózsakert

Géczi János: Rózsahagyományok

Meglehet, egyszer majd foglalkozni fog valaki azzal, hogy Géczi János írói munkáiba milyen sok természeti fogalom, biológiai referencia sűrűsödik. Vagy azt vizsgálja: a kultúra évezredek (és legmodernebb) dolgairól milyen széleskörűen és mély tudással beszél. Még köteteinek a címeiben is sokszor valamilyen, az élő természettel összefüggő fogalmat szerepeltet (a pályanyitó dokumentumprózával, *Vadnarancsokkal* kezdve). Nem elégséges magyarázat erre, hogy biológusi képzettségéből adódik ez; mert van benne valami dinamika, lendületes kutatói merészség, érzékenység és tudásvágy, amitől a reneszánsz alakokra emlékeztet. Akik képesek voltak sokféle ismeretet, művészi dolgot szintetizálni. A műfajok, tematikák, specialitások határai a veszprémi művészt sem igazán riasztják — egyfajta modern polihisztorral van dolgunk.

Ha egyszer egy lexikonszerkesztő körültekintően felsorolná szellemi munkáinak főbb szakágait, hosszúra kerekedne a lista. Költő, író, képzőművész, esszéista, lapszerkesztő, tanár, filológus, biológus, szemiotikai szakember, művészet-, vallás-, irodalom- és művelődéstörténész... — meglehet, nem is teljes ez a sor. Korunk specializációra és (tudományos) részterületek művelésére, kutatására ösztönöz, ritka az olyan szellem, aki mintegy szembe megy ezzel az áramlattal, és a széles és tág vizsgálódás képességét, valamint a vonatkozó ismeretanyagot egyaránt bírja. (Igaz, mai literatúránkban több ilyen alkotó is van; elég talán Tolnai Ottóra, Tandori Dezsőre vagy Grandpierre Attilára utalni.) Szerzőnk ilyen, és ez az új munkája is egyfajta szintézis.

Jó tíz évvel ezelőtt jelent meg *Patkányok (kisnovellák és egyéb mulatságok)* című kötete¹, melyben kisprózák, esszék és versek szerepelnek. Ebben olvasható (*a kert*) című eszmefuttatás; a könyvnek ez az egyik kulcsa — jellegzetes, meditatív kisesszé. Újra fellapozva úgy tűnik, talán ez volt a botanikus-író egyik első megszólalása. Messziről, gyermekkori világa kertjei felől közelítette meg témáját, de írásának éle kultúrkritikai: először a szépség-, a boldogság- és a haszonkert vonásairól beszél, végül – ellenpéldaként — egy indiai sivatagi falu (ösztönösen) alkalmazott kerti ökoszisztémájának leírásával zár. Felbukkannak ugyan itt is nárciszok, liliomok és egyéb virágok, mégis e kertről meditáló esszé előlegzi későbbi munkáit. Néhány fontosabb 'megálló' a pályáján: a Stirling Jánossal együtt szerkesztett egy tematikus periodika-számot a *Régi magyar kertekről*²; *Allah rózsái* címen a régi arab és perzsa kultúra rózsakultuszáról és -szimbolikájáról szóló könyv³; a jelen kötet közvetlen előzménye és párdarabja pedig a *Természet — kép*⁴ című tanulmánygyűjtemény, amelyben az európai növényábrázolások jeltani, kultúrhistoriai problémáit tárgyalja.

Az *Iskolakultúra* könyvsorozatában⁵ megjelent *Rózsahagyományok* is gyűjtemény: öt Géczi-tanulmány olvasható benne. Ezeket korábban kollektív szerzőségű egyetemi kiadványokban és folyóiratokban publikálta.

„Vegyük példának a rózsát!” – mintha egy ilyen, komoly és tanáros, ki nem mondott, de halk szavú kijelentés jutna el — sugallatként — a laikus olvasó fülébe. „Minek a példája és miért a rózsza?” – kérdezheti vissza az olvasó, mielőtt a puha fedelű, fekete borítós könyvbe belelapozna. A kettős kérdés első részére az a válasz, hogy a „rózsza” (földi értelemben) a „legtökéletesebb” virág, vagyis a szép és jó dolgok helyettesítője lehet. Aligha akad ember, aki ezt az ellentmondásos, hisz' tüskés szárú, de színes, bársonyos és illatos virágot ne szeretné. (Géczi kötetében ugyan nem szerepel, de tudható: népdalainkban és a szerelmes ember beszédében „rózsám” a kedves; Gertrude Stein híres verse is csak ezt szót ismétli – „a rózsza a rózsza a rózsza...” stb.) A kerteknek eme díszé azért is jó téma – a fiktív kérdés második felére ez lehet tudós szerzőnk replikája —, mert a rózsza az euró-

pai kultúrában több mint önmaga: jel is, szimbólum is, vagyis „ikonikus szegmens”. Azaz, az emberi kommunikáció természete tanulmányozható jeleinek, képeinek történeti tükrében. Géczy János műve ezért professzionális szemiotikai munka (mint ezt a híres szemiotikai szakember, Petőfi S. János kissé hevenyészett előszava is kommentálja).

A négy tanulmány jegyzeteiből és bibliográfiai függelékeiből látszik, hogy a szerző hatalmas nemzetközi szakirodalmat dolgozott fel – elsősorban a növénytantörténet, az ikonológia és a mítosz kutatás tárgyköréből. Gyanítom: manapság több doktori disszertációra elegendő lenne ez. A szemiotikával, e kevéssé ismert, de roppant fontos „csúcstudománnyal” kapcsolatban – mielőtt végtére is szemleszerűen végigpásztáznánk Géczy munkáját – pár, szinte ismeretterjesztő megjegyzés... Ez a jelek tudománya, mely szinte az egész antropológia, a társadalom- és humán tudományok mögött és mellett áll; olyan, mint a reáltudományok számára a matematika. E diszciplína — képletesen szólva — a szintézisek szintézise. Szinte mindent átfoghat, ami kommunikációként, jelként egzisztál. A sokoldalú Géczy e szakág pécsi tudományos műhelyéhez kapcsolódva biológusként, művelődés-történész-ként értekezik a rózsák jeltudományáról.

Az első dolgozat a könyvnyomtatás felfedezésének és a 14–16. századi herbáriumok, gyógyszerészeti könyvek és könyvecskék növényábrázolásairól szól. Egyszerűen szólva: könyvillusztráció történetet kapunk, a régi orvoslás, illóolaj-főzés, népi (laikus) gyógyítás segédleteinek képi anyagainak analizisét. A fa- és rézmetszetek, e jobbára fekete-fehér képecskék rózsá-ábrázolásait veszi itt görcső alá, méltányolva, de szigorú kritika alá is véve a régi illuminátorok, nyomdász mesterek képecskéit – hol a tüske hiányzik, hol a virágzat vagy a gyökér van elnagyolva... Am az illusztrációk szöveges magyarázatai igen sok tanulságot rejtenek. E sorok írójához a második dolgozat áll legközelebb, *Az európai rózsajelképek festészeti és grafikai megjelenései a 16–18. században*. A közel négy íves szaktanulmány a könyv „legképebb” (vagyis sok fekete-fehér, részleteiben ki is nagyított képekkel kísért) része. A késő-reneszánsz, elsősorban a manierizmus és barokk allegorizáló korszakáról van itt szó. A görög-római klasszikum idejéből újra éledt „szerelmes” rózsák körében pásztáz e lapokon a szerző, vagyis naturalis, erotikus, „vénuszú” értelmében veszi, de a keresztyény századok – ellenreformációsan, avagy puritán módon, „új-hitű” moralitással, spiritualitással szemlélődő — korpéit magyarázza. Am ahhoz, hogy e művészettörténeti (és persze: ikonológiai, szemilógiai) kérdéskörhöz hozzáférjünk, földrésztünk korabeli gondolkodásmódjával, a nyelvi és képi jelek 17. századra egységesülő allegóriatanaival, az emblematikával, a táblaképfestészet meg a grafikai kifejezésmódok sajátosságaival is meg kell ismerkednünk. Géczy tömören fogalmaz és türelmes kalauzként vezet mindezen végig — a portrék, a csendéletek, a moralitásközpontú festői ábrák rózsáit kommentálva.

Ezt követően elhagyjuk a képi jeleket, és az irodalom „rózsá-kertjeibe” sétálunk át. A könyvnek ez az irodalmi szegmense három tanulmányból áll – vonzó változatossággal. Az első a régi magyar irodalmi tárgyköréből való és Gyöngyösi István hosszú-verseinek rózsajelképeivel foglalkozik. A második – már címében is lebilincselő („*Én is ugyanúgy meghalok, ahogy meghaltak a rózsák és Arisztotelész?*”) — Borges rózsaszimbolikájáról szól. Talán itt kerülünk a téma legmagasabb szféráiba – filozófiai, misztikus vonatkozásokba pillantunk bele pár remek vers, novella elemzése kapcsán. Antoine de Saint-Exupéry *A kis herceg*ének kisbolygói (híresen hiszterika) rózsájával kapcsolatos munka az utolsó stúdium – ám senki ne várjon ehelyütt se sztemder megoldást. Ebben Géczy – Eugen Drewemann teológiai-filozófiai, mélylélektani meglátásainak nyomait követve – szinte a francia író egész prózai életművét pásztázva fejti ki mondanivalóját.

A kritikusnak alig akad rosszálló szava. Talán csak ennyi: nem ártott volna a rózsát — szinte lexikoncikkyszerűen – a kötet élén növénytanilag, szárazon leírni. Az olvasó akkor tudná, hogy élettanilag „mihez tartsa magát”... Egy módosabb kiadó – persze — a rózsahagyományok roppant színes tematikájához pár színes reprodukciót is mellékelte volna. Am ’iskolakultúránk’ még nem tartozik a pénzügyileg virágzó ágazatok körébe. (*Iskolakultúra*, 2003)

¹ Pátria könyvek, 1991.

² Vár Ucca Tizenhét, 1999. 3. sz.

³ Terebess, 2000.

⁴ Krónika Nova, 2001.

⁵ A tudományos munkákat közlő sorozat változatos tematikájú: pedagógiai, szociológiai, irodalmi, nyelvészeti és szemiotikai tárgykörökben tizenhét kötete jelent meg.